

נחלקו התנאים באופן רציעת האוזן של עבד עברי שרוצה להישאר אצל אדונו גם לאחר שש שנות עבודה. אחד מהאופנים שבו נחלקו הם בחומר הכלי בו רוצעים את אוזן העבד, וכך מובא בבבלי (שם כא):

תנו רבנן: מרצע - אין לי אלא מרצע. מנין לרבות הסול, והסירא, והמחט, והמקדח, והמכתב? ת"ל: ולקחת - לרבות כל דבר שנקח ביד, דברי ר' יוסי בר' יהודה. רבי אומר: מה מרצע מיוחד של מתכת, אף כל של מתכת.

רבי יוסי בר' יהודה סובר שאפשר לרצוע את אוזן העבד בכל כלי, בין מעץ ובין ממתכת. אך רבי סובר שרק כלי מתכת ראוי לרציעה. הגמרא מבררת במה נחלקו, וכך מובא בהמשך הגמרא (שם):

במאי קמיפליגי? **דברי דריש כללי ופרטי**. ולקחת - כלל, מרצע - פרט, באזנו ובדלת - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת. **ר' יוסי דריש ריבוי ומיעוט**. ולקחת - ריבה, מרצע - מיעט, באזנו ובדלת - חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה - ריבה הכל, מאי רבי? רבי כל מילי, מאי מיעט? מיעט סם.

כלומר, כל אחד למד זאת באופן שונה את כלי רציעת האוזן. רבי מהלימוד של 'כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט'. ורבי יוסי למד זאת באופן שונה, ב'ריבוי מיעוט וריבוי'. מלימודו של רבי הפרט שמפורט הוא מרצע ממתכת, כך גם הכלל הוא דווקא ממתכת, ולא סול או סירה (סוגי עץ וקוץ). אך מלימודו של רבי יוסי עולה שכמו שכל לקיחה היא של כלי, כך חזרת הריבוי לאחר אמירת מרצע היא מרבה כל סוגי כלים (כולל סול וסירא) - אך לא סם שאיננו כלי.

רש"י (ד"ה במאי) מדגיש שנחלקו רבי ורבי יהודה 'בסול וסירה' אך בשאר הכלים המוזכרים מחט ומקדח שניהם מסכימים, משום שעשויים ממתכת. המילה 'מרצע' לרבי יוסי היא מבטאת שם של כלי, ולרבי המילה 'מרצע' מבטאת את סוג **המתכת**. רבי רואה במרצע את **החומר**, ורבי יוסי רואה במרצע את **הצורה**. ולכן לשיטת ר"י אין סם הוא בכלל צורת כלי הרציעה שמוזכר בתורה- ולכן התמעט.

הברייתא מסדרת את סוגי הכלים בסדר הבא: א. סול (חתיכת עץ). ב. סירא (קוץ). ג. מחט. ד. מקדח (כלי מלאכה). ונראה שסדר הדברים מתחלק לשניים מהדבר הטבעי כעץ וקוץ, אל הדבר המלאכותי ממחט קטנה עד מקדח גדול (ולאחר מכן הגמרא דורשת המרצע- להביא מרצע הגדול עיי"ש, ו"מ שנחלקו בדיון זה עיי" משנה למלך על הרמב"ם).

הרב קוק מבאר את משמעות לימוד כלל ופרט וכלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט, כך (עולת ראייה):

ההופעה הכללית של אור כל עולמי עד, מקור ההויה, ביסוד העליון, מעין החיים העליונים, רז המחשבה הכוללת הכל, - **כל הפרטים הלא כלולים הם בה ועמה הם מתאחדים. ומציאותם של הפרטים בעליוניות מצבם היא הרבה יותר נשגבה ויותר מהותית ממציותם החלשה בדתם במקומם עד שהם נראים בצורה של פרטים**. ועל כן אין להם עמדה עצמית בפרטיותם, ומקלטם המציאותי מוכרח להיות לשוב אל הכלל, שהוא מצוי בכל מקום, בראשית המציאות ובאחריותו, ברומו ובשפלותו, במרומי רומו ובעומק תהומו, וכל הגילוי של הפרט איננו בא כי אם כדי להסביר איזה תכן של הבלטה ללבישת הצורה אשר לעשר הגדול של הכלל, שבאחדותו הגדולה הוא יותר רב, ויותר מושפע בשפעת צורות, מכל המוני המונים של הפרטים. ע"כ אי אתה דן בכלל ופרט וכלל, אלא כעין הפרט, שהוא נתגלה רק כדי לגנון על ידו איזה ציור תכונתי מוגבל להופעה גלויה של העשר הפנימי שצפון בכלל, המתגוון ע"י גילוייהם של מדות הגבול של הפרטים.

הפרט תמיד חייב לשוב אל הכלל, כי אין משמעות לפרטים כפרטים, אלא אם כן הם מחוברים בשורשם לכללים. וכן נראה בנידון אצלנו, התורה אומרת לאדון אחרי שעבדו העברי החליט להישאר אצלו "ולקחת", כלומר עתה עכשיו לוקח דבר (כלי) כללי שיחולל את רציעת העבד. ובאופן עמוק יותר, הכלי הזה יקשר אותו אל כלל חיי העבדות. אך התורה מוסיפה "מרצע" כלומר בכלי ספציפי. ויש לשאול האם המרצע הספציפי פועל את אותה הפעולה? ע"כ מוסיפה התורה שהוא רק פרט בתוך הכלל שנעשה על "אזנו והדלת", **ויש לעיין האם האוזן והדלת הם כלל ולא פרט!?**

נראה שהתשובה טמונה בדרשות הבאות (שם כב):

רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר: מה נשתנה **אזן** מכל אברים שבגוף? אמר הקדוש ברוך הוא: **אזן ששמעה קולי על הר סיני** בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע. ור"ש ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר: מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקדוש ברוך הוא: **דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים**, בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים - ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה אדון לעצמו - ירצע בפניהם.

כלומר, המרצע הוא רק פרט בסיפור הכולל. **האוזן** שייכת להופעת הכלל של מעמד הר סיני, **והדלת** שייכת להופעת הכלל של יציאת מצרים. **המרצע הוא רק החומר בו אנו מפעילים את אותה הופעה כללית**, וכמו שהמרצע הוא חומר פרטי המתמלא ע"י הצורה הכללית של הופעת הכלל. כך גם העבד העברי איננו אדם פרטי שיכול להימכר לעבדות, אלא הוא מתחיל בכלל ומסיים בכלל, והאוזן והדלת מספקים לו את אותה ההבנה (ונראה שדווקא מתכת משום שהוא מתרחק מהכלל הטבעי והעצמי, ונמצא במציאות מלאכותית).